

Ruská menšina na území bývalých sovietskych republík

Daniel Šmihula

Názov stati znie síce kostrbato a akademicky, avšak pre tieto štáty je pojem „blízke zahraničie“ dosť nepríjemný a dehonestujúci. Akoby nemohli byť ničím iným než ruským záhumienkom, na ktorý sa zvyšok sveta bude stále dívať očami Moskvy. Mimo hraníc terajšej Ruskej federácie žije vyše 24 miliónov Rusov a podľa geografického hľadiska ich môžeme rozčleniť do piatich regiónov – *Kazachstan, Stredná Ázia, Zakaukazsko, Pobaltie a „západné republiky“*. Najlepšie bude preto začať s prehľadnou tabuľkou vývoja ich percentuálneho zastúpenia.

	1973	1980	1993	1996–1997
RUSKÁ FEDERÁCIA				
Rusi	82	83	82	81
Ostatní Slovania	4	4	4	4
Miestna národnosť	–	–	–	–
KAZACHSTAN				
Rusi	42	41	38	36
Ostatní Slovania	8	7	6	?
Miestna národnosť	32	36	42	44
KIRGIZSKO				
Rusi	29	26	22	18
Ostatní Slovania	5	4	3	?
Miestna národnosť	44	48	52	57
TADŽIKISTAN				
Rusi	12	10	4	?
Ostatní Slovania	x	x	x	x
Miestna národnosť	56	59	65	62
TURKMÉNSKO				
Rusi	15	13	10	10
Ostatní Slovania	x	x	x	x
Miestna národnosť	66	68	73	74
UZBEKISTAN				
Rusi	13	11	8	6
Ostatní Slovania	x	x	x	x
Miestna národnosť	66	69	71	74
AZERBAJDŽAN				
Rusi	10	8	7	4
Ostatní Slovania	x	x	x	x
Miestna národnosť	74	78	82	85

	1973	1980	1993	1996-1997
GRUZÍNSKO				
Rusi	9	7	6	6
Ostatní Slovania	x	x	x	x
Miestna národnosť	67	69	70	72
ARMÉNSKO				
Rusi	3	2	2	x
Ostatní Slovania	x	x	x	x
Miestna národnosť	87	90	93	93
UKRAJINA				
Rusi	20	21	22	22
Ostatní Slovania	2	2	2	?
Miestna národnosť	75	74	73	73
BIELORUSKO				
Rusi	10	12	13	13
Ostatní Slovania	6	7	6	?
Miestna národnosť	81	79	80	78
MOLDAVSKO (spolu s neuznaným Podnestrovskom)				
Rusi	12	13	13	13
Ostatní Slovania	14	15	16	?
Miestna národnosť	65	64	65	65
LOTYŠSKO				
Rusi	30	33	34	30
Ostatní Slovania	9	10	10	?
Miestna národnosť	57	54	52	57
ESTÓNSKO				
Rusi	25	27	30	29
Ostatní Slovania	4	4	5	?
Miestna národnosť	68	65	62	65
LITVA				
Rusi	9	9	9	9
Ostatní Slovania	9	8	9	?
Miestna národnosť	80	80	80	81

Značka x pri neruských Slovanoch znamená, že ich podiel v danej krajine nedosahuje ani 1 %. V prípade slovanských krajín treba pod hlavičkou „Slovanov“ vidieť iných Slovanov ako miestnych alebo Rusov. Okrem toho si treba uvedomiť, že etnická situácia je vo väčšine spomenutých krajín dosť komplikovaná a že Rusi nie sú jedinou menšinou v týchto krajinách. A že tieto menšiny nie sú vždy len „produktom“ sovietskych čias.

Rusi sa mimo územia terajšej Ruskej federácie sťahovali už za cára ako úradníci, vojaci, vojenský kolonisti (Stredná Ázia, južná Ukrajina, Krym) a po zrušení nevoľníctva i v rámci prirodzenej migrácie. Do niektorých oblastí sa vlastne dostali ešte prv, ako sa tieto stali súčasťou ruskej ríše – Litva, Estónsko (osady starovercov), pohraničné kozácke oblasti pri Čiernom mori a podobne.

Počas existencie ZSSR sa tento pohyb podstatne urýchlil. Stalinská trestná mašinéria presúvala celé národy a presiedľovala tie, čo zostali. Rôzne grandiózne projekty (výstavba

priemyselných center, rozorávanie celiny atď.) vyvolávali veľký presun pracovných síl, ktorý sa vždy týkal najmä etnických Rusov ako najpočetnejšieho národa. Potom tu existoval systém tzv. umiestneniek (pridelenie pracovného miesta absolventom stredných a vysokých škôl), ktorý ich často posielal na úplne druhý koniec Sovietskeho zväzu do etnicky odlišného prostredia. Netreba zabúdať ani na prirodzenú migráciu, zmiešané manželstvá a asimiláciu.

Napriek rôznym vnútorným hraniciam a administratívnym obmedzeniam sa sovietske obyvateľstvo vyznačovalo mobilitou, ktorú si z nášho stredo európskeho pohľadu vieme len ťažko predstaviť. Narodenie na sibírskej „strojke“, detstvo strávené v Lvove, štúdium v Baku a prvé zamestnanie v Kazachstane...

Od päťdesiatych rokov sa v ZSSR presadzovala ideológia jednotného sovietskeho národa, ktorý bude síce heterogénneho pôvodu, ale ktorý bude mať pocit spoločnej identity, spoločnú kultúru a ako komunikačný jazyk ruštinu. Nie je jasné, ako by si pri tomto procese neruské národy udržali vlastnú existenciu.

V prípade národov, ktorých národná identita sa pred rokom 1922 dostatočne nevyprofilovala, alebo ktoré boli natoľko zaostalé, že – obrazne povedané – „civilizácia k nim prišla s ruštinou“, došlo k zaujímavému fenoménu. Všetci sa tam navonok považovali za príslušníkov miestneho národa, ale došlo k faktickému prevzatiu ruštiny ako „vyššieho“ jazyka a k stotožneniu sa so Sovietskym zväzom ako so svojou veľkou vlasťou. Pravda, týkať sa to predovšetkým kultúrnej elity a politickej „verchušky“.

V oblastiach, kde sa po roku 1930 sústredilo obyvateľstvo z celého Zväzu (presídlenecské oblasti ako celina, Sibír či veľké priemyselné centrá – napr. Donbas), prebehol nasledovný vývoj. Napriek neruskému pôvodu oboch rodičov si deti zo zmiešaných manželstiev osvojili sovietsko-ruskú identitu a ako komunikačný jazyk ruštinu. Preto v Strednej Ázii, v Kazachstane a na Ukrajine treba dnes zobrať do úvahy aj existenciu rôznych „homo sovieticus“, tj. obyvateľov neruského pôvodu, ale fakticky s ruskou identitou, a tzv. medzivrstvy medzi Rusmi a miestnymi nerusmi, ktorých identita bola dosť dlho dvojitá.

Hoci len teoretická možnosť akéhosi úplného porušenia Sovietskeho zväzu sa rozplynula v sedemdesiatych rokoch, keď sa ukázalo, že kaukazské a stredoázijské obyvateľstvo má výrazne vyšší prirodzený prírastok než Rusi a než ostatné sovietske národy európskeho pôvodu. To bol zrejme aj jeden z dôvodov, prečo sa ruská mocenská elita tak ľahko vzdala jednotlivých republík. Veď načo by jej bolo impérium, v ktorom by Rusi nedominovali.

Avšak po rozpade tohto impéria zostali veľké ruské menšiny za hranicami. V niektorých prípadoch sa nedá ani hovoriť o menšine, ide fakticky o rovnocenný štátotvorný element. Mnohí z nich sa sťahujú do Ruska, hlavne ak postoj miestnych vlád k nim nie je najpriaznivejší, v krajine prebieha vojna, alebo sa jednoducho v novej úlohe nedominantnej menšiny necítia dobre. Rusko by z istého hľadiska mohlo mať záujem na ich návrate, pretože by títo repatrianti pomohli vyrovnať hroziaci úbytok obyvateľstva. Ale vôbec nie je pripravené im poskytnúť nejakú skutočnú pomoc. Navyše prítomnosť ruskej menšiny pomáha udržiavať pri živote niektoré reintegračné sny. Veľká časť Rusov sa v jednotlivých republikách už jednoducho narodila. Ostatní tu zväčša strávili toľko rokov, že sa nemajú kam vrátiť. V Rusku by sa mohli akurát postaviť pred metro s klobúkom.

K faktorom, ktoré determinujú rozhodnutie Rusov zostať či odísť do Ruska, treba priradiť aj miestnu životnú úroveň. Ak zo Strednej Ázie a zo Zakaukazska sa repatrianti sťahujú do relatívne blahobytnejšieho Ruska, v prípade Ukrajiny a Bieloruska tento dôvod viac-menej odpadá (východné ruskojazyčné oblasti Ukrajiny a Krym sa majú relatívne „dobro“). V Pobaltsku sa Rusi dnes snažia za každú cenu zostať, sú ochotní strpieť šikanovanie miestnych úradov a niektorí dokonca aj asimilovať! Časť Rusov, ktorí tieto republiky po roku 1991 opustili, sa vracia nazad a v Estónsku či v Lotyšsku sa pokúšajú uchytiť aj Rusi, ktorí tu za sovietskej éry nikdy nebývali!

Kazachstan

V skutočnosti môžeme Kazachstan považovať za presídleneckú krajinu podobne ako Kanadu a Austráliu, teda nie za klasický národný štát. V nedávnej minulosti tu počet Rusov a iných národností výrazne prevyšoval počet Kazachov. Ruština tu má postavenie štátneho jazyka rovnoprávneho s kazaštinou, podobne ako v Kirgizsku a v Bielorusku. V skutočnosti však v štátnej administratíve a vo vyšších vzdelávacích inštitúciách prevažuje. Vyplýva to z dovtedajšej praxe, z veľkého množstva Rusov a z fakticky ruského vzdelania aj etnicky kazašských kádrov. Mnohí rodení Kazaši vraj vedia lepšie po rusky než po kazašsky!

Väzby Kazachstanu a Kazachov na Rusko sú relatívne staré – od osemnásteho storočia. Navyše domáca elita sa do veľkej miery stotožnila so sovietskou, respektíve s ruskou ideou veľkého euroázijského spoločenstva. Nie je náhoda, že práve prezident Nazarbajev je najväčším propagátorom spolupráce v rámci SNS a že fakticky rezignoval na myšlienku štátnosti úplne nezávislej od Moskvy.

Súčasná vládna politika Kazachstanu sa snaží zachovať rovnováhu medzi etnickými Kazachmi a Rusmi, ktorí žijú hlavne na severe krajiny. I prenesenie hlavného mesta z etnicky „kazašskej“ Alma-Aty do „zmiešanej“ Astany (bývalý Celinograd) môžeme vidieť v tomto svetle. Netreba nijak zdôrazňovať, že by akákoľvek protiruská politika mohla viesť k rozpadu tohto štátu.

Za daných pomerov vôbec nie je nereálne splynutie Kazachstanu s Ruskou federáciou, v rámci ktorej by dostal nejakú formu výsadného postavenia, ktoré by domácim politikom umožnilo participovať na politickom živote veľmoci. Sentiment po niekdajšej príslušnosti k svetovej veľmoci totiž v radoch aparátčikov bývalých sovietskych republík ešte stále prežíva.

Proti tomu však pôsobí „nacionalizačný“ prúd v kazašskej spoločnosti, snaha vytlačiť Rusov z politiky a vyšší prirodzený prírastok etnických Kazachov. Navyše v posledných rokoch prebehol asi 400tisícový emigračný pohyb do Ruska a na Ukrajinu. A na rozdiel od predchádzajúceho trendu sa niektorí miešanci, ktorí si dovtedy uvádzali národnosť podľa ruského rodiča, teraz prihlásili k národnosti kazašského rodiča.

Bolo by však chybou sa domnievať, že vzťahy medzi Rusmi a Kazachmi sú ideálne. Dôkazom určitého napätia je vnútrokazašská migračná vlna. Rusi sa sťahujú do ruských oblastí na severe, zatiaľ čo Kazaši tieto oblasti opúšťajú a smerujú na juh.

Stredná Ázia

V štyroch stredoázijských republikách percentuálne zastúpenie Rusov klesá podobne ako v Kazachstane, a to už od šesťdesiatych rokov. Tento pokles by pokračoval aj v prípade zachovania ZSSR, pretože je spôsobený predovšetkým už zmienou vyššou pôrodnosťou miestnej populácie.

Ak z niektorého regiónu Rusi a iní prisťahovalci skutočne odchádzajú, tak je to Stredná Ázia. Hlavným zdrojom tohto exodu je vojna v Tadžikistane. Ďalšou príčinou postupného návratu Rusov do Ruska je lepšia životná úroveň. Z pôvodných 390 tisíc Rusov ich odišlo vyše tristo tisíc. Je pravdepodobné, že po roku 2000 tu už nebudú žiadni Rusi.

V Strednej Ázii sa zmenilo i celkové postavenie tamojších Rusov. Ešte nedávno tu pôsobili ako výsadná skupina nositeľov „európskej“ civilizácie a pokroku. Teraz sa však ocitli v jazykovom a kultúrnom gete. Nie je ich ani tak veľa, aby mohli hrať významnú úlohu v miestnej politike, alebo sa podľa vzoru Kazachstanu pokúsili stať partnerským štátotvorným národom, ak sa môžeme tak vyjadriť.

Z pohľadu Rusov z materského Ruska sú už dávno stratenou predsunutou hliadkou, ktorá pre Rusko nemá žiadny význam. Buď sa vrátia do Ruska, alebo tu zostanú ako svojrázna diaspora. Asimilácia je totiž málo pravdepodobná. Jedinou výnimkou je Kirgizsko, ktoré by sme mohli charakterizovať takmer podobným spôsobom ako Kazachstan. Je napr. veľmi

zvláštne sledovať v priamom prenose rokovanie kirgizského parlamentu, ktoré celé prebieha v ruštine...

Zakaukazsko

V Zakaukazsku nebolo Rusov nikdy veľa. Arméni, Azerbajdžanci a Gruzínci sú dostatočne sebavedomé národy s dlhou históriou, preto tu nebola možná asimilácia a ani nejaký masový prílev Rusov. Vďaka dosť vysokej úrovni vzdelania neboli potrebné cudzie technické a administratívne kádre. S výnimkou ťažobného priemyslu v Baku sa tu nebudovali ani žiadne gigantické závody. Percento Rusov klesá vďaka rozdielnej pôrodnosti, odchodu zapríčinenému vojnami a celkovo nepriaznivej spoločenskej atmosfére.

Ukrajina, Bielorusko, Moldavsko

Tieto krajiny neboli pre Rusov ani klimaticky ani kultúrne cudzím prostredím. V prípade Bieloruska či Ukrajiny si ich dokonca zvykli považovať za absolútne integrálnu súčasť „ruského“ národného územia. Pre mnohých Rusov Ukrajinci a Bielorusi stále zostávajú len dočasne zblúdilými synmi matičky Rusí. Ustavičný mierny rast ruskej populácie bol – hádam s výnimkou naborov na Donbas – spôsobený normálnou migráciou medzi jednotlivými oblasťami jedného štátu. Týkala sa i Bielorusov a Ukrajincov, ktorí sa zase sťahovali do Ruska.

Terajšia situácia v Moldavsku je veľmi nejasná. Krajina sa rozpadla na dva štáty „rumunsko-moldavský“ a slovanský.

Na Ukrajine tvoria etnický Rusi takmer štvrtinu populácie. Sústreďujú sa najmä do priemyselných center na východe, do Kyjeva, do Odesy a na Krym. Podľa ukrajinskej legislatívy má ruština postavenie takmer na úrovni ukrajinčiny. Fakticky sú však Ukrajinci bilingválny a zlé jazyky vravia, že i väčšina ukrajinských politikov ovláda lepšie ruštinu než ukrajinčinu. Na sklonku sovietskej éry sa ukrajinčina ako skutočne dominantný hovorový jazyk udržala iba v západnej časti. Za to mohol vzdelávací systém, televízia, údery ústrednej ukrajinskej národnej kultúre za Stalina, ale i rozšírené vnímanie ukrajinčiny ako „vidieckeho“ jazyka. Situácia sa začala meniť až po roku 1991.

Základnou dilemou Bieloruska je, či vôbec Bielorusi chcú byť svojbytným národom, alebo či sa považujú len za akúsi regionálnu odnož Rusov, hoci toto konštatovanie môže byť pre bieloruských patriotov kruté. A vôbec to nevyplýva z toho, či v ňom vládne Lukašenko, alebo nie. V mestách bola bieloruština prakticky vytlačená. Bielorusi si nevybudovali ani žiadnu historickú tradíciu principiálne odlišnú od ruskej. Možnosť byť Rusom – príslušníkom veľkého a slávneho národa – je proste atraktívnejšia, ako sa hlásiť za Bielorusov, ktorí sú takmer neznámi. Preto sa nedá vylúčiť, že v budúcnosti k nejakej funkčnej forme rusko-bieloruského spojenia dôjde. Veľa naznačujú i terajšie lukašenkovské experimenty. Ak sa tak Bielorusko rozhodne naozaj dobrovoľne, ťažko mu to vyčítať. Všetky reintegračné pokusy však zatiaľ brzdi neochota Moskvy zavesiť si na krk problémovú bieloruskú ekonomiku a neochota kompromitovať sa s Lukašenkom. Pôsobia tu aj zahraničnopolitické ohľady.

Z tejto pozície treba hľadieť i na ruskú menšinu v Bielorusku. Tá sa za nejakú menšinu možno ani nepovažuje. Ruština je rovnocenný úradný jazyk, všade okolo sa hovorí po rusky a do Ruska má význam odísť len z ekonomických dôvodov. A ktovie, možno Rusko za krátko dôjde k nim.

Pobaltsko

V Litve, v Lotyšsku a v Estónsku žili Rusi v malom počte už pred anexiou z roku 1940. Litovskí Slovania (Bielorusi, Rusi, Ukrajinci a Poliaci) radi zdôrazňujú, že nie oni prišli do

Litvy, ale Litovci najprv k nim. V stredoveku litovské kniežatá ovládli obrovské rozlohy Bieloruska a Ukrajiny a potom sa Litva spojila s Poľskom tak, že mu dala panovnícku dynastiu.

Na konci päťdesiatych rokov sa percentuálne zastúpenie Rusov v Litve ustálilo asi na 9 % (v roku 1897 to bolo 4,8 %). V Litve sa nestavali žiadne veľké priemyselné zariadenia, a preto tu imigrácia z ostatných republík bola relatívne malá.

Pre rôzny komplex príčin zo všetkých troch pobaltských národov mali a majú Litovci voči Rusom najmenej nepriateľský vzťah. Ruská menšina tu nepredstavovala žiadny problém, a preto bez ťažkostí jej príslušníkom bolo udelené litovské občianstvo. Pôsobí tu sieť ruských (aj poľských a bieloruských) škôl, vychádzajú ruské noviny, knihy a pod.

V Estónsku a v Lotyšsku tvoria Rusi a ostatní Slovania tretinu a takmer polovicu populácie. Nájdu sa mestá (Narva, Daugavpils) obývané prakticky výlučne Rusmi! Pred vojnou žilo v Lotyšsku asi 12–14 % Rusov, Poliakov a Bielorusov. V Estónsku žili menšie komunity pozdĺž východných hraníc, v Narve a v Talline – nie viac ako 8 %. Ťažko povedať, či skutočne existoval plán na rozriedenie miestnych národov Rusmi, alebo tí sa sem nahrnuli v súvislosti s povojnovou industrializáciou. O skutočnej prístahovaleckej vlne môžeme hovoriť iba v rokoch 1947–1951. K tomu treba prirátat samozrejmy prílev pracovníkov sovietskeho aparátu, bezpečnostných služieb, príslušníkov armády a podobne. Pobaltsko však bolo prífazlivým cieľom migrantov ako také, a to pre príjemné podnebie, pre lepšie zásobovanie i pre sociálnu vybavenosť. Navyše tieto národy začali mať ešte horšiu natalitu ako Rusi.

Súčasnú postavu Rusov v Estónsku a v Lotyšsku je zlé. Jednoducho po roku 1990 nedostali občianstvo. A dodnes väčšina z nich nemá žiadne občianstvo – ani ruské! Nie je to maličkosť, pretože nemôžu mať volebné právo, nemôžu pracovať v štátnych službách ani slúžiť v armáde, nemôžu privatizovať ani vlastniť pôdu a rovnako je obmedzená aj ich možnosť cestovať. Mnohí totiž nemajú žiadne cestovné pasy. Preto veľmi ťažko odmietajú tvrdenie, že ide o akúsi formu apartheidu. Procedúra získavania občianstva je dosť náročná, ponížujúca a šikanózna.

Občianstvo v Estónsku dostalo iba asi 50–100 tisíc Rusov, v Lotyšsku 200 tisíc (do leta 1998). Pritom v nich žije asi 420 tisíc a 900 tisíc Rusov! Mnohí z nich svoju situáciu vyriešili tak, že sa rozhodli prijať ruské občianstvo a v Pobaltsku žijú ako cudzinci... Argumentácia oboch vlád je asi taká, že celé sovietske obdobie bolo stavom protiprávnej okupácie a že tieto štáty len obnovili svoju predvojnovú nezávislosť. Preto tí Rusi, ktorý sa sem prístahovali za sovietskej éry, musia ako „produkt okupácie“ odísť. Alebo musia s Estóncami a s Lotyšmi viac-menej splynúť.

Až po medzinárodnom tlaku zo strany OBSE, Ruska, Rady Európy a Európskej únie v priebehu roku 1998 Lotyšsko a do istej miery aj Estónsko prijali opatrenie, ktoré urýchľujú a zjednodušujú procedúry získavania občianstva. V zahraničí boli tieto opatrenia prijaté pozitívne a zdá sa, že na istý čas pacifikovali kritikov národnostnej politiky týchto krajín. Treba si však uvedomiť, že stále ešte nedošlo k žiadnemu principiálnemu riešeniu. Konkrétne v Lotyšsku majú automaticky nárok na občianstvo len deti „neobčanov“ narodené po opätovnom získaní nezávislosti. Ich rodičom boli poskytnuté len isté úľavy pri vydávaní žiadostí o občianstvo.

Ponosy typu, že prítomnosť Rusov ohrozuje národnú existenciu Lotyšov a Estóncov a že Rusi sú piata kolóna Moskvy, niekedy vyvolávajú podozrenie, či tieto národy naozaj bojovali za demokraciu, teda nie za víziu etnicky a rasovo čistého štátu. Nemajú nakoniec pravdu tí etnografi, ktorí tvrdia, že baltické národy podobne ako napríklad Fíni sú vo svojej podstate izolacionistické, ba až xenofóbne a že žiadnu cudziu kultúru na svojom území vlastne nestrpia?

Je totiž nepravdepodobné, žeby miestni Rusi vehementne presadzovali nové zjednotenie s Moskvou, a to predovšetkým z ekonomických dôvodov. Veď za hospodársku nezávislosť svojich republík sa v perestrojkovom období vyslovovala aj väčšina estónskych a lotyš-

ských Rusov! Dokonca estónska pravoslávna cirkev sa v roku 1997 oddelila od patriarchátu v Moskve a podriadila sa patriarchovi v Istanbuli...

Selektívny prístup pri udeľovaní občianstva mohol mať rok-dva po dosiahnutí nezávislosti ten význam, žeby eliminoval mnohých exponentov sovietskeho režimu alebo mohol pod hrozbou vyhodenia z Pobaltska schladiť niektoré horúce hlavy. Ale zdá sa, že dlhotrvajúce rozdelenie na občanov a „neobčanov“ rozpor medzi väčšinovými národmi a ruskou menšinou iba prehĺbilo. Nie je ani jasné, či s touto politikou je vôbec možné dnes skončiť. Znamenalo by to zrazu pustiť k volebným urnám státisíce rozhorčených a frustrovaných Rusov. Čo by v konečnom dôsledku mohlo poriadne rozkolísať pozície súčasného mocenského establishmentu...

Črtá sa tu teda problém na desaťročia, ktorý nebude jednoduché vyriešiť. Z Pobaltska už Rusi neodídu (ak to mal byť pôvodný zámer selektívnej politiky udeľovania občianstva), na to sa im tu po materiálnej stránke darí moc dobre. Ich skutočná asimilácia nie je reálna. Na to je ruský fenomén príliš silný. Tak, ako tu existovali v spoločenskom živote dva nezávislé paralelné svety doteraz, budú existovať aj v budúcnosti.

Nie je ani jasné, aký prístup k ruskej národnostnej menšine tieto štáty zvolia, ak aj definitívne udelia miestnym Slovanom plnoprávne občianstvo. Budú môcť využívať širokú škálu národnostných práv a pestovať vlastné odlišnosti? Alebo sa voči nim uplatní prístup ako v Nemecku voči gastarbeitrom, teda rovnoprávnosť bude prezentovaná fakticky len ako možnosť začlenenia do miestnej spoločnosti s výhľadom následnej asimilácie?

Táto baltická segregácia sa stala predmetom už spomenutej zahraničnej kritiky. Vylúčenie takej veľkej skupiny z normálneho spoločenského a politického života môže totiž nakoniec ohroziť celé demokratické zriadenie v Estónsku a v Lotyšsku. Navyše obmedzuje možnosť účinnej pomoci medzinárodného spoločenstva týmto krajinám, keby na nich Rusko skutočne začalo vyvíjať nátlak. Vari Francúzsko alebo Spojené štáty naozaj pošlú do Pobaltska svojich vojakov na to, aby tieto krajiny mohli upierať miestnym Rusom občianske práva a držať ich v postavení párijov?

Pôvodné očakávania, že ruská menšina v nových nezávislých štátoch bude rebelantským destabilizujúcim faktorom alebo že pre Moskvu bude slúžiť ako prostriedok vydierania či novoimperiálnych snáh, sa nepotvrdili. Rusi sú obyčajne lojálni voči svojim republikám a snažia sa prispôbiť. Možno to vyplýva z ich povahy umocnenej sovietskymi skúsenosťami, veď Rusi sa vždy aspoň navonok podriaďovali „vrchnosti“ a bez opory ruskej štátnej moci sa zriedka sami dokázali zorganizovať. Moskovská politika nevyužíva ruské menšiny tak, ako by teoreticky mohla. Hľadá skôr porozumenie s mocenskými elitami osamostatnivších sa republík.